

Jan Bajor  
Instytut Socjologii  
Uniwersytet Warszawski

## Czy tylko *slash*? O zagubionej różnorodności twórczości erotycznej fanów medialnych

**Słowa kluczowe:** pornografia, erotyka, fandom, kultura uczestnictwa, nowe media, kultura popularna

**Key words:** pornography, erotica, fandom, participation culture, new media, popular culture

Społeczności fanowskie stały się w ostatnich latach przedmiotem wzmożonego zainteresowania przedstawicieli nauk społecznych. Badacze coraz częściej zwracają uwagę na ich wzrastające znaczenie dla kultury popularnej i funkcjonowania przemysłu medialnego. Dawniej krytykowani za ślepy konsumpcjonizm i rzekomo patologiczne uzależnienie od produktów medialnych, fani są dziś postrzegani jako ważny element współczesnych przemian kulturowych czy wręcz awangardę zaczynającą dominować w społeczeństwach Zachodu kultury prosumpcji<sup>1</sup>. Jako aktywni i twórczy konsumenci dóbr popkultury, fani stoją na pierwszej linii przekształceń, w wyniku których przemysł medialny kładzie coraz większy nacisk raczej na współpracę z odbiorcami oraz wykorzystywanie ich dobrowolnej pracy na rzecz ulubionych produktów niż na tworzenie jednokierunkowego, narracyjnego przekazu<sup>2</sup>.

Jednym z najbardziej widocznych przejawów produkcji kulturowej dokonującej się w fandomach jest tworzenie fanowskiej sztuki (*fan art*) i literatury (*fan fiction*), która bardzo często przyjmuje formę szeroko rozumianej erotyki. Fani medialni, praktycznie od początku istnienia tego zjawiska, intensywnie przekształcają ulubione dzieła, rozwijając już obecne w nich wątki miłosne bądź dodając własne, mniej lub bardziej odległe od treści oryginału. Konwencja, w jakiej są one przedstawiane, może wahać się od stosunkowo łagodnego romansu aż po twardą pornografię. Również bardzo różnorodne mogą być środki wyrazu użyte przez fanowskich twórców – zaczynając od tekstu literackiego po trójwymiarowe animacje lub gry komputerowe.

Ogromne zróżnicowanie erotyki fanowskiej rzadko jest jednak dostrzegane w stosunkowo bogatej literaturze naukowej na ten temat. Refleksja badaczy jest w przeważającej liczbie przypadków ograniczona do wybranych form *fan*

---

<sup>1</sup> P. Siuda, *Od dewiacji do głównego nurtu – ewolucja akademickiego spojrzenia na fanów*, „Studia Medioznawcze” 2010, nr 1, s. 88.

<sup>2</sup> Tenże, *Mechanizmy kultury prosumpcji, czyli fani i ich globalne zróżnicowanie*, „Studia Socjologiczne” 2012, nr 4, s. 118–119.

*fiction*, przede wszystkim opowiadań *slash*, podczas gdy inne zjawiska, nawet jeśli zauważane, nie doczekują się właściwej analizy. Celem autora niniejszego artykułu będzie zidentyfikowanie przyczyn tego stanu rzeczy oraz wskazanie metod, które mogłyby umożliwić pełniejsze opisanie tego szerokiego i wciąż dynamicznie rozwijającego się fenomenu<sup>3</sup>.

## Erotyka fanowska w głównym nurcie *fan studies*

Erotyka fanowska, przede wszystkim ta przybierająca postać literacką, była od dawna dostrzegana przez wielu wybitnych autorów zajmujących się tematem fandomów, rzadko jednak będąc zasadniczym przedmiotem ich zainteresowania. John Fiske, jeden z pionierów akademickiej refleksji nad fanami, opisywał tego typu twórczość w kontekście szczególnego znaczenia kanonu dla życia fandomu. Kanon w tym kontekście oznacza centralny zbiór treści związanych z produktem lub marką, wokół której ukształtowała się dana społeczność, uważanych przez jej członków za szczególnie ważne i prawomocne. Większa część aktywności fandomu skupia się właśnie na nieustannym negocjowaniu i interpretowaniu tych treści, w tym poprzez pochodną twórczość artystyczną i literacką. Przywołany medioznawca zwrócił uwagę, że także erotyka jest silnie związana z mechanizmem reinterpretacji i „uzupełniania luk” w materiale źródłowym, umożliwiającym fanom pełniejszy oraz bardziej satysfakcjonujący kontakt z ich ulubionymi produkcjami medialnymi<sup>4</sup>.

Henry Jenkins, być może najbardziej wpływowy badacz podejmujący problematykę fandomów medialnych, w swojej książce zatytułowanej *Kultura konwergencji* również podkreślał znaczny udział erotyki w twórczości fanów. Wskazywał na przykład na jej znaczenie jako źródła konfliktów z właścicielami praw autorskich i pokazywał na tym przykładzie szczególną dynamikę władzy pomiędzy fanami i koncernami medialnymi<sup>5</sup>. Podobnie jeden z wiodących polskich socjologów kultury, Piotr Siuda, pisząc o tego typu społeczności, poświęcił nieco miejsca erotycznej sztuce fanowskiej, przykładowo w książce *Kultury prosumpcji. O niemożności powstania globalnych i ponadpaństwowych społeczności fanów*<sup>6</sup>. Wykorzystał w niej przypadek erotycznej mangi *yaoi*, aby pokazać różnice pomiędzy fanami w różnych państwach i strefach kulturowych<sup>7</sup>.

<sup>3</sup> Badania empiryczne wskazują, że liczba tworzonych przez fanów tekstów i grafik zwiększa się nieustannie od wielu lat, przede wszystkim pod wpływem coraz szerszego dostępu do Internetu. Zob. A. De Kosnik i in., *Watching, Creating, and Archiving: Observations on the Quantity and Temporality of Fannish Productivity in Online Fan Fiction Archives*, „Convergence. The International Journal of Research into New Media Technologies” 2015, nr 21, s. 145–164.

<sup>4</sup> J. Fiske, *The Cultural Economy of Fandom*, w: L. Lewis, *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*, London 1992, s. 46.

<sup>5</sup> H. Jenkins, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, tłum. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2006, s. 140.

<sup>6</sup> P. Siuda, *Kultury prosumpcji. O niemożności powstania globalnych i ponadpaństwowych społeczności fanów*, Warszawa 2012.

<sup>7</sup> Tamże, s. 172.

Tego typu wzmianki, chociaż często zawierają cenne obserwacje lub wskazują na interesujące przykłady, funkcjonują jednak na marginesie szerszych wywodów dotyczących kultury fanowskiej i umożliwiają co najwyżej powierzchowne zrozumienie fenomenu fandomowej erotyki.

Podobne mankamenty według osób zainteresowanych erotyką fanowską mają dość liczne literaturoznawcze badania nad *fan fiction* (obecne także na gruncie polskim). Tylko z powodu ilościowego udziału motywów seksualnych w pisarstwie fanowskim ich ignorowanie musiałoby być przejawem coraz rzadszej dziś autocenzury lub braku rzetelności. Prace literaturoznawców często zawierają nawet dość wyczerpujące opisy zróżnicowania tychże motywów i zdają sprawę z rozbudowanych fanowskich typologii. Zazwyczaj jednak analizy takich badaczy ograniczają się do twórczości literackiej i często są oni bardziej zainteresowani jej treścią oraz stroną formalną czy relacją wobec dzieła oryginalnego niż społecznym kontekstem, w którym ona powstaje oraz jest konsumowana<sup>8</sup>.

W praktyce szczególnie prace wywodzące się sprzed ery internetowej lub z wczesnego etapu rozwoju Sieci, kiedy za pomocą Internetu była możliwa głównie komunikacja tekstowa, przyczyniły się do wytworzenia specyficznej tradycji badawczej w ramach *fan studies*. Obecny w nich obraz erotyki fanowskiej, czy nawet twórczości fandomowej w ogóle, skupiony niemal wyłącznie na *fan fiction*, coraz mniej przystaje do rzeczywistości. Stanowi on przy tym teoretyczne i metodologiczne zaplecze dla większości badaczy podejmujących współcześnie te tematy. Z drugiej strony, co pokażę poniżej, dorobek *fan studies* dotyczący ogólnych cech kultury fanowskiej, a nie ich konkretnych emanacji, bywa wykorzystywany w sposób skrajnie wybiórczy, ze szkodą dla budowanych przez badaczy ram interpretacyjnych i wysuwanych przez nich wniosków.

## *Slash fan fiction* – dominujące ujęcie problemu erotyki fanowskiej

Literatura *slash* jest najstarszym gatunkiem erotyki fanowskiej obecnym w refleksji naukowej, istniejącym co najmniej od końca lat sześćdziesiątych XX wieku. Polegająca najczęściej na łączeniu w homoseksualnym wątku romantycznym męskich bohaterów dzieła źródłowego, formuła ta została zapoczątkowana wśród żeńskich wielbicielek telewizyjnego serialu *Star Trek*<sup>9</sup> i do dzisiaj stanowi jedną z najpopularniejszych form literatury fanowskiej. Sam termin *slash* pochodzi od sposobu oznaczania, z wykorzystaniem ukośnika, łączonych

<sup>8</sup> Oczywiście bywają od tej reguły wyjątki. Lidia Gąsowska, w wydanej w 2015 roku książce *Fan fiction, nowe formy opowieści*, obszernie wykorzystuje dorobek teoretyczny *fan studies* i wiele miejsca poświęca społecznemu kontekstowi internetowych fandomów. Co ciekawe, autorka gubi przy tym kompletnie przedinternetową genealogię fandomów medialnych i niemal wszystkie ich najważniejsze cechy próbuje tłumaczyć wpływem środowiska społecznego Sieci. Zob. L. Gąsowska, *Fan fiction, nowe formy opowieści*, Kraków 2015.

<sup>9</sup> *Star Trek* [serial oryginalny] (1966–1969, pol. *Gwiezdna podróż*), twórca serialu Eugene Wesley (Gene) Roddenberry.

w parę postaci (w żargonie fanowskim *shipping*, od ang. *relationship* – związek). W przypadku fanów *Gwiezdnej podróży* szczególnie głośnym połączeniem było połączenie Kirk/Spock (w skrócie K/S), czyli romans dwóch postaci serii, w oryginale będących przyjaciółmi<sup>10</sup>. Ze względu na łamanie dominujących wzorców seksualności („gejowskie” fabuły pisane przez kobiety dla kobiecych odbiorców) i nieraz otwarcie wywrotowy charakter *slash* stał się dość szybko przedmiotem szczegółowego zainteresowania badaczy społecznych.

Na obfitość opracowań na temat omawianego gatunku i jego swoistą nadreprezentację w refleksji na temat twórczości fanowskiej wprost zwracał uwagę Matt Hills w swojej książce *Fan Cultures*<sup>11</sup>. W jego ocenie wynikało to z wpływu autorów takich jak Constance Penley czy Andrew Ross, którzy podjęli tę tematykę na wczesnym etapie rozwoju *fan studies* i przez to utrwalili ją jako jeden w kluczowych obiektów zainteresowania całej dyscypliny. Co najmniej równie duże znaczenie miała jednak atrakcyjność *slash* dla badaczy chcących podkreślać „partyzancki” charakter fanostwa jako praktyki oporu kulturowego, zgodnie z tradycją wywodzącą się z myśli Michela de Certeau i reprezentowaną między innymi przez wspomnianego już J. Fiskego<sup>12</sup>. Aby zobrazować nasycenie prac o fanach opisami realizacji *slash*, przywołać można też problemy opisane przez H. Jenkinsa w pracy *Fans, Bloggers and Gamers. Exploring Participatory Culture*<sup>13</sup>. Autor pokazuje w niej, że wielu słabiej zorientowanych w realiach fandomu badaczy, sugerując się dostępną literaturą, uznawało *slash* za dominującą formę pisarstwa fanowskiego lub wręcz jak Mark Dery utożsamiało to pojęcie z produkcją fanowską w ogóle<sup>14</sup>. Oczywiście taki obraz nie odzwierciedlał rzeczywistości fandomów medialnych w żadnym momencie ich rozwoju.

Dość typowym (acz w kontekście polskim w znacznej mierze unikatowym) przejawem zainteresowania gatunkiem *slash* jako formą *fan fiction* są prace Anny Rogozińskiej. Zwraca ona uwagę na dość słabo wówczas opisany problem przenoszenia się erotyki fanowskiej do społeczności online i zmian, które się z tym wiązały, jednak niezwykle zawiązując przy tym definicję zjawiska. W tekście *Virtual Fan Communities – The Case of Harry Potter Slash Fans*<sup>15</sup> autorka wspomina wyłącznie o fabułach opartych na męskim romansie homoseksualnym, a także całkowicie skupia się na literaturze, nie odnosząc się w żaden sposób do innych form twórczości fanowskiej<sup>16</sup>. W artykule opublikowanym w 2004 roku, w którym relacjonuje wykonane przez nią badanie ankietowe, zwraca uwagę na inne odmiany erotycznego *fan fiction* (przede wszystkim gatunku *femslash*, łączącego w romansach homoseksualnych postaci

<sup>10</sup> A. Rogozińska, „Slash” i „Yaoi fan fiction” – internetowe społeczności fanów, „Rubikon. Kwartalnik Naukowy” 2004, nr 1–4, s. 201.

<sup>11</sup> M. Hills, *Fan Cultures*, London 2002.

<sup>12</sup> Tamże, s. 71–72.

<sup>13</sup> H. Jenkins, *Fans, Bloggers and Gamers: Exploring Participatory Culture*, New York 2006.

<sup>14</sup> Tamże, s. 63.

<sup>15</sup> A. Rogozińska, *Virtual Fan Communities – The Case of Harry Potter Slash Fans*, „Masaryk University Journal of Law and Technology” 2007, nr 2, s. 33–42.

<sup>16</sup> Tamże, s. 33.

kobiece, i *yaoi*, gdzie bohaterami erotycznych opowieści są młodzi chłopcy) oraz obecność osób określanych jako LGBT wśród odbiorców tego typu twórczości<sup>17</sup>. Nadal jednak, nawet pisząc w tytule o „internetowych społecznościach fanów”, w niewielkim zakresie poddaje refleksji szerszy kontekst kultury fandomów i obecnej w nich twórczości, tak że cały temat fanowskiej erotyki wydaje się sprowadzać do opisanych w artykule opowiadań.

Wiele tekstów dotyczących gatunku *slash* powiela opisany powyżej schemat. Jak bardzo może być on mylący, widać w konfrontacji z opracowaniami nastawionymi na eksplorację i poszukiwanie właściwego podejścia teoretycznego w celu badania erotyki fanowskiej, takich jak artykuł *One Is Sexy, Two Is Even Sexier: Dialogue with Slashers on Identity and the Internet*<sup>18</sup> CarrieLynn Reinhard. Badaczka, choć zasadniczo również skupia się na twórczości kobiecej, definiuje *slash* niezwykle szeroko, jako (nieco parafrazując) „[...] praktykę przekształcania relacji pomiędzy heteroseksualnymi mężczyznami w dziełach popkultury w homoseksualny romans”. Sama też wskazuje, mimo własnego zaangażowania w pisarstwo fanowskie, na swoją słabą znajomość niektórych aspektów zjawiska, na przykład erotycznego *role-playing*<sup>19</sup>. Próbując wydobyć od samych fanek, poprzez wywiady pogłębione, informacje na temat najważniejszych sposobów rozumienia i funkcji gatunku *slash*, C. Reinhard prezentuje czytelnikowi złożoność oraz wewnętrzne zróżnicowanie omawianego fenomenu, podlegającego, mimo posiadania długiej tradycji, ciągłym przemianom i reinterpretacjom.

## Czego nie widzimy? Inne nurty erotycznej twórczości fanów

Kolejne ograniczenia przedstawionych powyżej ujęć od razu widać na przykład w konfrontacji z dotyczącą gejowskiego środowiska twórców i odbiorców twórczością *slash* powstającą na motywach serialu telewizyjnego *Supernatural*<sup>20</sup>, analizowaną przez Josepha Brennana w artykule *“Fandom is Full of Pearl Clutching Old Ladies”*<sup>21</sup>. Opisywana tam społeczność, choć posługująca się podobną terminologią co wspomniane już, w większości żeńskie grupy fanowskie, jest skupiona w znacznie większej mierze na materiałach wizualnych, w tym przede wszystkim na utworach określanych terminem *manip* – przetworzonych ilustracjach, łączących najczęściej twarze bohaterów dzieła źródłowego ze scenami z pornografii gejowskiej<sup>22</sup>. Omawiany przez J. Brennana nurt w erotyce fanowskiej, choć posługuje się innymi formami artystycznymi, ewidentnie nawiązuje

<sup>17</sup> Taż, „*Slash*” i „*Yaoi fan fiction*”..., s. 203.

<sup>18</sup> C. Reinhard, *One Is Sexy, Two Is Even Sexier: Dialogue with Slashers on Identity and the Internet*, Roskilde University 2009.

<sup>19</sup> Tamże, s. 3 [powyższy cytat w tłum. moim – J.B.].

<sup>20</sup> *Supernatural* (2005–, pol. *Nie z tego świata*), twórca serialu Eric Kripke.

<sup>21</sup> J. Brennan, „*Fandom is Full of Pearl Clutching Old Ladies*”: *Nonnies in the Online Slash Closet*, „*International Journal of Cultural Studies*” 2014, nr 17, s. 363–380.

<sup>22</sup> Tamże, s. 364.



więc do tej samej tradycji i tych samych konwencji fabularnych co opisywane przez A. Rogozińską opowiadania. Brennan otwarcie przy tym krytykuje dominujące interpretacje realizacji *slash* jako praktyki niemal wyłącznie kobiecej, prezentując opisywane przez siebie środowiska właśnie jako część szerokiego spektrum erotycznej twórczości fanów.

Do tego opisu mogę dodać własne doświadczenia z badań nad zdominowanym przez mężczyzn (tak zwanych *bronies*), ale w większości heteroseksualnym fandomem serialu animowanego *My Little Pony* (MLP)<sup>23</sup>. Obecna w twórczości fanów tego serialu erotyka przyjmuje praktycznie wszelkie formy artystyczne dostępne amatorskim twórcom, od literatury po teledyski, animacje czy proste gry komputerowe, a znaczna część tych odmian cieszy się wśród *bronies* masową popularnością. Co ciekawe, w środowisku tym w ogóle nie funkcjonuje pojęcie *slash*, mimo że podstawowym motywem wykorzystywanym przez fanów MLP jest łączenie w pary, w różnych kombinacjach, szóstki głównych bohaterek serialu (według tradycyjnej terminologii fanowskiej byłby to więc *femslash*). Obecnych jest natomiast wiele innych konwencji typowych dla twórczości fanowskiej – poza samą terminologią dotyczącą sztuki fanowskiej jest to na przykład korzystanie z beta-readerów<sup>24</sup> przy tworzeniu opowiadań.

Należy zadać pytanie, na ile różnorakie odmiany *slash* (czy nawet szerzej, erotyki opartej na motywach homoseksualnych) różnią się od heteroseksualnej erotyki fanowskiej, która również jest tworzona na masową skalę w wielu fandomach. Tego typu twórczość doczekała się większej uwagi badaczy dopiero wobec międzynarodowego sukcesu i kontrowersji związanych z książką *Pięćdziesiąt twarzy Greya*<sup>25</sup>, będącą pierwotnie opowiadaniem fanowskim na bazie serii *Zmierzch*<sup>26</sup>. Taka twórczość, przy tym często publikowana na tych samych stronach fanowskich co *slash* i *yaoi*, jest popularna w wielu fandomach zdominowanych przez kobiety, a nieraz produkowana przez tych samych autorów. Choć niektóre grupy fanowskie mogą z własnej inicjatywy izolować się od szerszej publiczności, jak to ma miejsce na przykład w społeczności opisanej przez Brennana (przede wszystkim ze względu na ukrywanie przez wielu należących do niej gejów swojej tożsamości seksualnej)<sup>27</sup>, postawy takie bynajmniej nie są regułą. Z tego powodu w większości przypadków *slash* powinien być opisywany

<sup>23</sup> Pierwszy telewizyjny film *My Little Pony* wyemitowano w 1984 roku (reż. Nelson Shin i in.).

<sup>24</sup> „Beta-reader – w skrócie beta, to pojęcie związane z fanfiction. Beta-readerem nazywa się osoby sprawdzające teksty pod względem merytorycznym i językowym. [...] »Beta-reader« pochodzi z jednej strony od słowa »beta«, zaczerpniętego z przemysłu komputerowego i oznacza wersję testową oprogramowania. Z kolei »reader« to z angielskiego »czytelnik«. Odpowiednikami beta-readerów w profesjonalnych wydawnictwach są redaktorzy i korektorzy” (I. Ozga, *Beta-reader* [hasło], w: *Encyklopedia fantastyki*, [online] <<http://encyklopediafantastyki.pl/index.php/Beta-reader>>, dostęp: 6.12.2017).

<sup>25</sup> E.L. James (właśc. Erika Mitchell), *Fifty Shades of Gray*, [ebook] 2011; wyd. polskie: taż, *Pięćdziesiąt twarzy Greya*, tłum. M. Wyrwas-Wisniewska, Katowice 2012.

<sup>26</sup> Zob. J. Brennan, D. Large, „Let’s Get a Bit of Context”: *“Fifty Shades” and the Phenomenon of “Pulling to Publish” in “Twilight” Fan Fiction*, „Media International Australia” 2014, nr 152, s. 27–39.

<sup>27</sup> J. Brennan, dz. cyt., s. 370.

przede wszystkim jako gatunek twórczości fanowskiej, a nie całkowicie oddzielny problem badawczy, dający się odseparować od społecznego kontekstu fandomu<sup>28</sup>.

Warto przy tym zauważyć, że znaczna część akademików podejmujących temat erotyki fanowskiej, w tym większość autorów przywołanych dotychczas, zajmuje się nim ze względu na pozanaukowe upodobanie do tego typu treści i wiedzę uzyskaną w związku z własnymi praktykami konsumenckimi. Jedną z istotnych tego przyczyn jest sam sposób obiegu informacji w środowisku Internetu. W wielu przypadkach fandomy stanowią względnie odizolowane sieci interakcji, tak że osoby niezainteresowane ich przedmiotem uwielbienia lub ograniczające się do biernego odbioru prawie w ogóle nie stykają się z tą aktywnością. W związku z tym masowa twórczość fanów, a w szczególności chroniona przed niepełnoletnimi lub niewtajemniczonymi odbiorcami erotyka, jest często kompletnie niewidoczna nawet dla zaawansowanych użytkowników Sieci. Jest ona tak daleka codziennemu doświadczeniu wielu odbiorców kultury popularnej, że nawet akademickie prezentacje wskazujące na skalę i treść produkcji kulturowej fanów spotykają się często ze zdziwieniem lub niedowierzaniem.

Każdy autor tekstu naukowego, co oczywiste, nie może pisać o wszystkim (w szczególności w formule artykułu, ze względu na jego ograniczoną objętość), a wiedza i dostęp do niej, związane z przynależnością do badanej społeczności, bywają bezcenne niezależnie od przyjętej metody badawczej. Nie zwalnia to jednak od obowiązku trafnego określenia zakresu swojego tematu badawczego i właściwego zdefiniowania używanych pojęć. *Slash* natomiast, jako termin ukształtowany poza dyskursem naukowym, jest wykorzystywany przez fanów w różnych kontekstach i nieustannie ewoluuje. Stosując go jako podstawowe pojęcie w swojej pracy, badacze muszą najczęściej posługiwać się bardzo kontekstowymi lub sztucznie redukcjonistycznymi definicjami. Wycinkowość tych opracowań oczywiście też nie mogłaby być zarzutem, gdyby była ona jasno wyrażana przez ich autorów. Natomiast w przypadku wielu z nich wydaje się działać negatywna strona „amatorskiej” wiedzy, to jest niechęć do wychodzenia poza dobrze znane sobie i często nieobojętne dla własnej tożsamości przypadki. Zawsze stanowią one tylko część szerokiego spektrum tendencji i grup funkcjonujących w ramach fandomów, o których zasadniczym pokrewieństwie czytelnicy dowiadują się z tekstów o erotyce fanowskiej bardzo niewiele lub całkiem nic. Jak wspominałem, bywa to ze szkodą nie tylko dla poznawczej wartości wielu tekstów, ale czasem też dla interpretacji, do jakich dochodzą badacze. Nieraz giną w nich doskonale opisane przez *fan studies* aspekty twórczości fanowskiej, jak konieczność dogłębnej znajomości tekstu źródłowego czy więź emocjonalna łącząca wielbicieli z tymże oryginałem, a nie tylko z jego erotycznymi przetworzeniami.

<sup>28</sup> Brak odniesień w znacznej części prac o gatunku *slash* do szerszych mechanizmów przekształcania dzieła źródłowego w kulturze fanowskiej oraz innych gatunków fanowskiej twórczości jest podnoszony przez Jenkinsa w jego głównym opracowaniu na ten temat, we wspomnianej już książce *Fans, Bloggers and Gamers*. Zob. H. Jenkins, *Fans, Bloggers and Gamers...*, s. 61–88.

## Podsumowanie

Ignorowanie wspólnego „rdzenia” kultury fanowskiej i jej w znacznej mierze uniwersalnych cech, opisanych wszechstronnie w klasycznych pracach z dziedziny *fan studies*, wydaje mi się jednym z ważnych powodów nieobecności licznych tendencji właściwych dla erotyki fanowskiej w refleksji naukowej. Wielu badaczy traktuje opisywane przez siebie grupy fanowskie jako samodzielne światy społeczne – nawet jeśli czują potrzebę urefleksyjnienia swojej pozycji fana akademika<sup>29</sup>, niekoniecznie większej uwagi wymaga dla nich fanostwo jako takie. Dlatego też nie mają potrzeby uwzględnienia, nawet poprzez jawne wypchnięcie poza zakres analizy, zjawisk zbliżonych do opisywanych we własnych opracowaniach, w tym tak bliskich jak na przykład erotyczne ilustracje od zawsze towarzyszące literackiemu gatunkowi *slash*.

Uwzględnienie specyfiki aktywności fanowskich przy opisywaniu zjawisk takich jak *slash* nie oferuje rzecz jasna wyczerpujących wyjaśnień ich istnienia, czy tym bardziej form, jakie przyjmują one w konkretnych przypadkach obserwowanych przez badacza. Wydaje się jednak, że bez dogłębnej znajomości dorobku *fan studies* bardzo trudne jest ich pełne zrozumienie. Świadomość istnienia szerokiego spektrum kreatywnych działań podejmowanych przez fanów czy znajomość wewnętrznej dynamiki kulturowej fandomów pomaga nie tylko w stworzeniu właściwych ram interpretacyjnych. Wskazuje również na zasadniczą zależność erotyki fanowskiej od innych zjawisk zachodzących w tego typu społecznościach (wewnątrzgrupowych dyskusji, preferencji stylistycznych, konwencji językowych itd.), która nie może być zignorowana w rzetelnej pracy badawczej. Mając pełne prawo skupiać się na szczególnie ich interesujących lub osobiście im bliskich wycinkach życia fandomów, badacze muszą rozumieć i uwzględniać w swoich pracach szerszy kontekst.

Uznanie arbitralności i ograniczeń wykorzystywanych w analizach kategorii, także wtedy, gdy są one zaczerpnięte z języka badanych społeczności, jest więc następnym warunkiem odzwierciedlenia w literaturze naukowej bogactwa erotycznej twórczości fanów. Ta świadomość powinna w szczególności sposób motywować badaczy do wychodzenia poza sztywne kategorie analityczne i przypadki najlepiej odpowiadające przyjętym tezom. Autorefleksja związana z pozycją fana akademika, tak często będącą punktem wyjścia do badań nad erotyką fanowską, staje się wyłącznie pustym sloganem, jeśli nie oznacza również stałego konfrontowania się z przykładami wykraczającymi poza doświadczenie związane z własną konsumpcją kultury popularnej. Musi też oznaczać poszukiwanie zależności niewidocznych z perspektywy wąskich grup, z którymi wchodzi się w ramach fandomu w najgłębsze interakcje. Tylko przyjmując w swoich badaniach postawy wspierające ciekawość poznawczą i poszukiwanie szerszych tendencji w aktywności fandomów, studia fanowskie będą w stanie ostatecznie przełamać wskazane w zaprezentowanej pracy problemy.

<sup>29</sup> C. Cristofari, M.J. Guitton, *Aca-Fans and Fan Communities: An Operative Framework*, „Journal of Consumer Culture” 2016, nr 0, s. 1–19.



## Bibliografia

- Brennan J., "Fandom is Full of Pearl Clutching Old Ladies": Nonnies in the Online Slash Closet, „International Journal of Cultural Studies” 2014, nr 17.
- Brennan J., Large D., "Let's Get a Bit of Context": "Fifty Shades" and the Phenomenon of "Pulling to Publish" in "Twilight" Fan Fiction, „Media International Australia” 2014, nr 152.
- Cristofari C., Guitton M.J., *Aca-Fans and Fan Communities: An Operative Framework*, „Journal of Consumer Culture” 2016, nr 0.
- De Kosnik A. i in., *Watching, Creating, and Archiving: Observations on the Quantity and Temporality of Fannish Productivity in Online Fan Fiction Archives*, „Convergence. The International Journal of Research into New Media Technologies” 2015, nr 21.
- Fiske J., *The Cultural Economy of Fandom*, w: L. Lewis, *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*, London 1992.
- Gąsowska L., *Fan fiction, nowe formy opowieści*, Kraków 2015.
- Hills M., *Fan Cultures*, London 2002.
- Jenkins H., *Fans, Bloggers and Gamers: Exploring Participatory Culture*, New York 2006.
- Jenkins H., *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, tłum. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2006.
- Reinhard C., *If One Is Sexy, Two Is Even Sexier: Dialogue with Slashers on Identity and the Internet*, Roskilde University 2009.
- Rogozińska A., „Slash” i „Yaoi fan fiction” – internetowe społeczności fanów, „Rubikon. Kwartalnik Naukowy” 2004, nr 1–4.
- Rogozińska A., *Virtual Fan Communities – The Case of Harry Potter Slash Fans*, „Masaryk University Journal of Law and Technology” 2007, nr 2.
- Siuda P., *Kultury prosumpcji. O niemożności powstania globalnych i ponadpaństwowych społeczności fanów*, Warszawa 2012.
- Siuda P., *Mechanizmy kultury prosumpcji, czyli fani i ich globalne zróżnicowanie*, „Studia Socjologiczne” 2012, nr 4.
- Siuda P., *Od dewiacji do głównego nurtu – ewolucja akademickiego spojrzenia na fanów*, „Studia Medioznawcze” 2010, nr 1.

## Źródła internetowe

- Ozga I., *Beta-reader* [hasło], w: *Encyklopedia fantastyki*, [online] <<http://encyklopediafantastyki.pl/index.php/Beta-reader>>, dostęp: 6.12.2017.

## Filmografia

- My Little Pony* (1984, pol. *Mój mały kucyk*), reż. Nelson Shin i in.
- Star Trek* [serial oryginalny] (1966–1969, pol. *Gwiezdna podróż*), twórca serialu Eugene Wesley (Gene) Roddenberry.
- Supernatural* (2005–, pol. *Nie z tego świata*), twórca serialu Eric Kripke.

## Streszczenie

Tworzona amatorsko erotyczna literatura – i sztuka – stanowi jeden z istotnych elementów kultury fanowskiej praktycznie od początku jej istnienia. W wyniku zmian technologicznych i przeniesienia się fandomów w środowisko Internetu twórczość ta przechodzi w ostatnich latach okres dynamicznego, zarówno ilościowego, jak i jakościowego rozwoju. Przemiany te są jednak w niewielkim stopniu opisane w literaturze naukowej na temat fanów, w tym tej bezpośrednio poruszającej temat erotyki. Celem autora niniejszego artykułu jest diagnoza najważniejszych przyczyn tego stanu rzeczy poprzez przedstawienie i krytykę dominujących ujęć omawianego problemu. Analizując dostępną literaturę naukową, autor zwraca szczególną uwagę na wpływ tradycji *fan studies* i tendencję do traktowania „erotycznych fandomów” jako samodzielnego zjawiska,

analizowanego w oddzieleniu od głównego nurtu funkcjonowania społeczności fanowskich. W ostatniej części tekstu autor proponuje kilka sugestii teoretycznych, których zastosowanie umożliwiłoby pełniejsze i bardziej trafne badanie fanowskiej erotyki.

### **Just *Slash*? On Forgotten Diversity of Media Fans' Erotic Art and Literature**

#### **S u m m a r y**

Amateur erotic literature and art have been a major component of fan culture virtually since its formation in mid-20th century. Expansion of the Internet and advancement in computer technology created an environment in which this phenomenon has become even more important. However, these developments are not clearly visible in scholarly literature on fandom, or even in work of researchers explicitly focusing on fan erotica. The goal of the author of this article is to indicate the main causes of this situation, by describing and critiquing the main academic narratives on the described issue. This study focuses on the traditions of fan studies influencing the work of contemporary scholars and the tendency to consider “erotic fandoms” as a separate phenomenon, analysing it apart from the mainstream activities of media fans. In the summary of the article, the author proposes some theoretical adjustments to approaches that could produce deeper and more appropriate research on fan erotica.